द्युतमनु दीप्तिमनुसृत्य । अह्रयः नास्ति ह्रीर्येषामीदृशा लज्जारहिता दोग्धारः ऋषिं गां शुक्रं शुद्धं पयो दुदुह्रे दुदुहिरे । दुहेर्लिटि इरयो रे इति [पा° ६.४.७६.] रेआदेशे रूपम् । ऋष गतौ । अर्षति दोहनस्थाने गच्छतीति ऋषिर्गौः । तां होमार्थं दुग्धवन्तः । सायंदोहनकालेऽग्निप्रकाशाभावे दुह्यमानं पयो भूमौ पतिष्यतीति शंकया दोग्धॄणां लज्जा भवति । सत्यामग्निदीप्तौ स्कन्दशंकानुदयाल्लज्जाभावादह्रयो दोग्धारः । किम्भूतामृषिं सहस्रसाम् । षोऽन्तकर्मणि । सहस्रसंख्याकानि कर्माणि स्यति समापयति क्षीरदध्याज्यहविःप्रदानेनेति सहस्रसा ताम् । स्यतेः क्विप् ॥ यद्वास्या ऋचोऽर्थान्तरम् । गाम्प्रकृत्याग्निहोत्रब्राह्मणे श्रूयते [२.२.४.१५.] । तामु हाग्निरभिदध्यौ मिथुन्येऽनया स्यामिति ताꣳसम्बभूव तस्याꣳ रेतः प्रासिञ्चत्तत्पयोऽभवदित्यादि । तदभिप्रायमेषा ऋग्वदति । अह्रयः गावः नास्ति ह्रीर्लज्जा यासां ता अह्रयः अलज्जा उज्ज्वलाः प्रशस्या इत्यर्थः । मलिनो हि लज्जते । अह्रयो गावोऽस्याग्नेः प्रत्नां चिरंतनीमात्मानुषक्तां द्युतं दीप्तिं शुक्रं शुक्ररूपापन्नां द्युतमेव पयो दुग्धं दुदुह्रे दुहन्ति क्षरन्ति । अग्निना शुक्ररूपेण सिक्तां स्वकान्तिमिव गावो दुग्धरूपेण क्षरन्तीत्यर्थः । सहस्रसामृषिं इति विशेषणद्वयं पयसः । सहस्रं सनोति सहस्रसास्तम् । चातुर्मास्यपशुसोमानां सम्भक्तारम् । पुंस्त्वमार्षम् । जनसनखनक्रमगमो विडिति [पा° ३.२.६७.] विट्प्रत्यये विड्वनोरनुनासिकस्यादित्याकारे [पा° ६.४.४१.] वेर्लोपे [पा° ६.१.३७.] सहस्रसा इति रूपम् । तया ऋषिं द्रष्टारम् । गवि वर्तमानं द्रष्टृत्वं पयस्युपचर्यते । सा हैनानुदीक्ष्य हिंचकारेत्युपक्रम्य ते देवा विदांचक्रुरेष साम्नो हिंकार इत्यादिना ग्रन्थेन गोभिर्हिंकारो दृष्ट इति प्रत्यपादि । यद्वा सहस्रसामृषिमिति विभक्तिलिङ्गवचनव्यत्ययेन अह्रय इत्यस्य विशेषणद्वयम् । किम्भूता अह्रयः सहस्रसाः ऋषयः । पूर्ववदर्थो वा ॥१६॥

a. तनूपा अग्नेऽसि तन्वं मे पाहि ।

b. आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहि ।

c. वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि ।